

Wanneer men tijdens een verblijf in Rome een bezoek brengt aan het Forum Romanum of, buiten de stad, aan de resten van de oude Romeinse havenplaats Ostia, wordt men vooral getroffen door de 'innerlijkheid' van de stedenbouw. De ruïnes doen zich voor als een labyrintisch interieur waarvan de uitgestrektheid het vinden van een mogelijke uitgang lijkt te verhinderen. Men beweegt zich door een eindeloze aaneenschakeling van holle ruimtes uitgesneden in massieve steenstapelingen die nu eens hoog oprijzen om de hemel aan het oog te onttrekken, dan weer tot hun fundament zijn teruggebracht en ons zo een zicht bieden op het woekerende karakter van dit nu dode organisme. De omvang van dit stedelijk lichaam is, ook nu nog, moeilijk te overzien, de diepte ervan slecht te peilen, de contour lijkt voor immer opgeschort. Het fond waartegen deze stad, de Romeinse, zou kunnen verrijzen, waartegen haar stedenschoon zich had kunnen aftekenen – Rome heette een prachtige stad – lijkt te ontbreken. Pleinen en straten, maar evenzeer de hoven en kamers van de woonhuizen doen zich voor als organen en er is weinig fantasie voor nodig om het bezoek te doen veranderen in een reis door de ingewanden van een onbekende Leviathan. De Romeinse stad mist een exterieur, ze mist een omtrek of grens, wellicht ook omdat de grens die van het rijk was, het immer uitdijende Romeinse rijk. Zonder grens bleef, blijft Rome onzichtbaar.

Men zou derhalve kunnen beweren dat niemand Rome ooit heeft gezien, niemand haar schoonheid heeft kunnen bewonderen, eenvoudig omdat ze een stad zonder uiterlijk was, een stad met alleen maar binnenruimte, alleen maar interieur. Maar men moet preciezer zijn: er is niemand die de stad gezien heeft anders dan door het verval. Het is de tijd die Rome zichtbaar heeft gemaakt door gaten in haar muren te slaan, door haar te doorboren en haar zo de uitgangen terug te geven die ze zelf niet wilde kennen. Het is precies het verval, de vergankelijkheid – moeten we zeggen de natuur? – die als fond fungeert waartegen de grootsheid en schoonheid, de Magnificenza zich kon aftekenen.

Wanneer men door deze ruïnes loopt moet men onwillekeurig denken aan Kafka's geschiedenis van 'het hol', een onderaardse 'stad' die als zodanig geen

uiterlijkheid kent, een stad ontworpen met het oogmerk iedere vijand te slim af te zijn, de dood met al zijn listen te ontlopen. Het hol, deze holle stad, kent veiligheidshalve slechts één ingang, zorgvuldig aan het oog onttrokken. Met de ingang echter is ook, noodlottigerwijze, de uitgang gegeven: 'daar, op die plek in het donkere mos, ben ik sterfelijk...'

Rome, men ziet haar slechts als de vernietigde. Blanke stad onder blauwe lucht, zoals Couperus het wilde... maar deze licht slechts op tegen de door de moderniteit zelf uitgebrande, onder roet verdwenen gewelven. Niemand heeft beter dan Piranesi doorzien dat de Magnificenza alleen getekend kon worden tegen de achtergrond van de ruïnes, of moeten we zeggen als ruïne. Het is wellicht deze wetenschap die hem geïnspireerd heeft tot het ontwerp van een 'stad met tussenruimte', zoals Gijs Wallis de Vries deze beschrijft in 'Piranesi en het idee van de prachtige stad'. Piranesi ontwerpt een Rome waarin het fond van de natuur steeds doorschemert, een stad waarin open plekken zijn waarop de ondergrond verschijnt, verschijnt echter als het grondeloze, datgene waarin de stad geen fundament vindt maar waarboven zij hangt, città pensile.

Rome heet de eeuwige stad. Dit is niet omdat ze niet zou vergaan maar omdat ze zich in alle steden voortzet, omdat al onze stedenbouw zich in haar spiegelt. Onze steden vormen eindeloze interieurs. Wij gaan door straten en over pleinen als door organen, voortbewogen door de duistere peristaltische beweging van een ons onbekend organisme. Zelfs het elektronisch netwerk van morgen waarin wij hersencel of virus zullen zijn of, zoals men zegt, het 'wetware'-aanhangel, zelfs de 'telematische' non-ruimte waarin de stad geheel lijkt uitgewist, is niets anders dan de elektronische spiegel van Rome, het rijk van de interioriteit. Onze stad is het museum van de eeuwige stad, een poging haar te begraven, een mausoleum dat ze zichzelf gebouwd heeft en waarin ze voortleeft omdat ze niet kan sterven, niet wil weten van haar uitgang, zonder natuur blijft. Rome, grond van ons interieur, graf van ons interieur.

Rome verlaten wil zeggen Rome voltooien wil zeggen, als Piranesi, Rome doorboren.